

Deili- og aðalskráning fornleifa á Hlíðarenda í Ölfusi

Kristborg Þórsdóttir

FS459-11061

Fornleifastofnun Íslands

Reykjavík

2011

Forsíðumyndin er af bæjarhól Hlíðarenda ÁR-547:001

© Fornleifastofnun Íslands 2011

Bárugötu 3

101 Reykjavík

Sími: 551 1033

Fax: 551 1047

Netfang: fsi@instarch.is

Heimasíða: www.instarch.is

Efnisyfirlit

I. INNGANGUR.....	4
II. SAGA FORNLEIFASKRÁNINGAR OG LÖGGJÖF	5
III. SKÝRINGAR.....	7
III. FORNLEIFASKRÁ.....	9
IV. SAMANTEKT.....	26
HEIMILDASKRÁ.....	29
VIÐAUKI 1: HNITASKRÁ Á ISN93	30
VIÐAUKI 2: MINJAKORT	30

I. Inngangur

Sumarið 2011 óskaði eigandi jarðarinnar Hlíðarenda í Ölfusi, Icelandic Water Holdings, eftir því að Fornleifastofnun Íslands gerði aðalskráningu fornleifa á jörðinni Hlíðarenda í Ölfusi og ítarlega fornleifaskráningu (deiliskráningu) í túnum jarðarinnar og á bæjarhólnum. Fornleifaskráningin var unnin af Kristborgu Þórsdóttur, fornleifafræðingi hjá Fornleifastofnun Íslands, dagana síðla í júní 2011 en Elín Ósk Hreiðarsdóttir sá um kortagerð.

Allt landsvæði Hlíðarenda var aðalskráð en svæðið í kringum bæinn og heimatún deiliskráð og gengin nákvæmlega í leit að minjum. Gamla heimatúnið var teiknað upp á túnakort árið 1918. Það hefur síðan verið fært út til VSV. Nýlegt tún er fast austan við heimreið að bænum og nær það frá malbikuðum vegi um sveitina í suðri og langleiðina að gamla túninu í norðri. Það var ræktað upp í flatlendum hraunmóa. Við úttekt á túnunum var gengið um þau og allar minjar skráðar sem fundust eða heimildir voru um. Þegar fornleifaskráningin fór fram var verið að endurrækta flatlenda túnið meðfram heimreiðinni. Engar minjar voru sýnilegar í því og ekki vitað til þess að fornleifar hafi verið á svæðinu sem fór undir það. Beggja vegna við heimreið, syðst í gamla túninu, sjást ummerki um íbúðarhús og útihús sem reist voru á síðari hluta 20. aldar en hafa nú verið rifin. Þessar mannvirki voru ekki skráð, enda teljast þau ekki til fornleifa. Samtals voru skráðar 40 fornleifar á Hlíðarenda, þar af eru tvær leiðir sem ná yfir fleiri en eina jörð.

Skýrsla þessi er byggð upp á svipaðan hátt eins og aðrar skýrslur Fornleifastofnunar um fornleifaskráningu. Á eftir inngangi er sagt í stuttu máli frá löggjöf um minjavernd og sögu fornleifaskráningar (2. og 3. kafli) og í kjölfarið fylgir skrá yfir fornleifar á jörðinni (4. kafli). Að lokum eru svo helstu niðurstöður skráningarinnar dregnar saman (5. kafli). Aftast í skýrslunni er hnitaskrá og fornleifakort sem sýnir dreifingu minjastaðanna.

II. Saga fornleifaskráningar og löggjöf

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning (ýmist aðal- eða deiliskráning). Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmsar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna (svæðisskráning).

Á undanförnum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ...“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölpætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

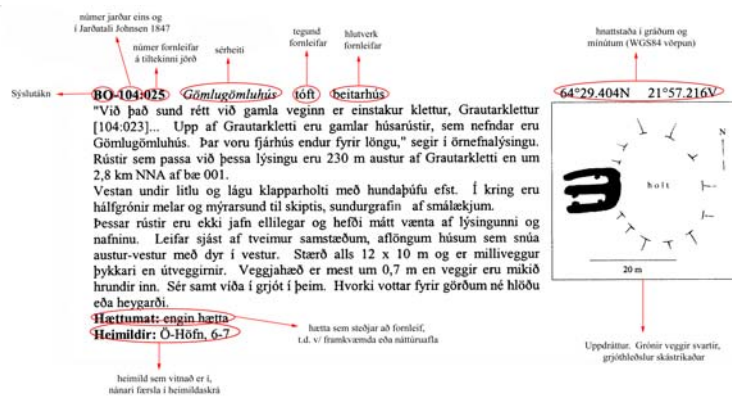
Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

Ef nauðsynlegt er talið að spilla fornleifum eða hylja þær, þarf að leita heimildar Fornleifaverndar ríkisins.

III. Skýringar

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: ÁR-123:001). Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstæðum og sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir allar þær fornleifar sem fundust innan hvernar jarðar.

Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða.

Dæmi um skráningu á dæmigerðum minjastað

Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGS 84) og er mælt í miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju er oftast ekki meira en 10 metrar að meðaltali. Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður

tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

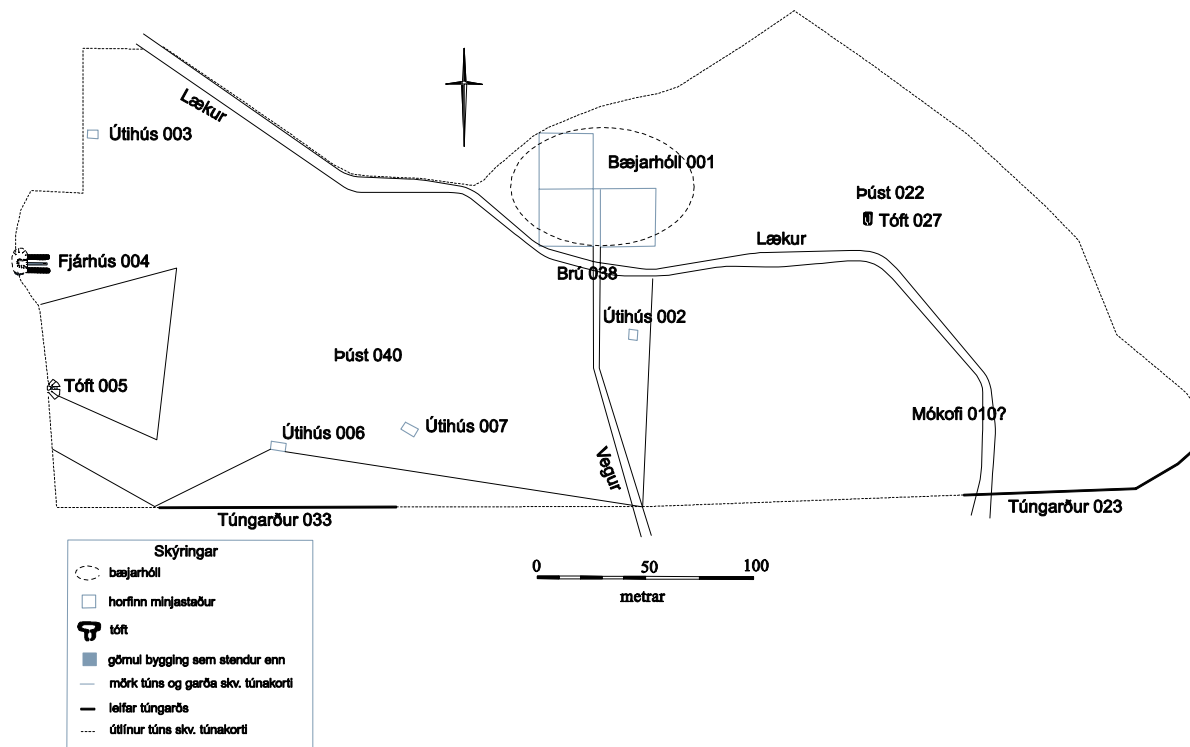
Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat á þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hættu, 2) hættu og 3) stórhættu. Þeir minjastaðir sem eru fjarri byggð og öllu því umróti sem hugsanlega gæti skemmt þá teljast ekki í hættu. Minjar á eða við svæði þar sem framkvæmdir eiga sér stað teljast í hættu ef hugsanlegt er talið að þeim verði rótað. Sem dæmi um slíka staði má telja fornleifar í túni en þær teljast í hættu vegna þess umróts sem fylgir ábúð og búskap og minjastaðir sem eru á svæði þar sem framtíðar landnotkun er óráðin. Í stórhættu teljast minjastaðir þar sem miklar líkur teljast á að stöðum kunni að verða raskað vegna áætlaðs eða fyrirsjáanlegs umróts. Sem dæmi um slíka staði má nefna minjastaði sem eru á skipulagssvæði þéttbýlis, inni í skógræktarreitum, innan áhrifasvæðis stórframkvæmda eða sem uppblástur ógnar.

Gerð er grein fyrir hver er hættuorsök hverju sinni. Þá er í síðustu línu getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

III. Fornleifaskrá

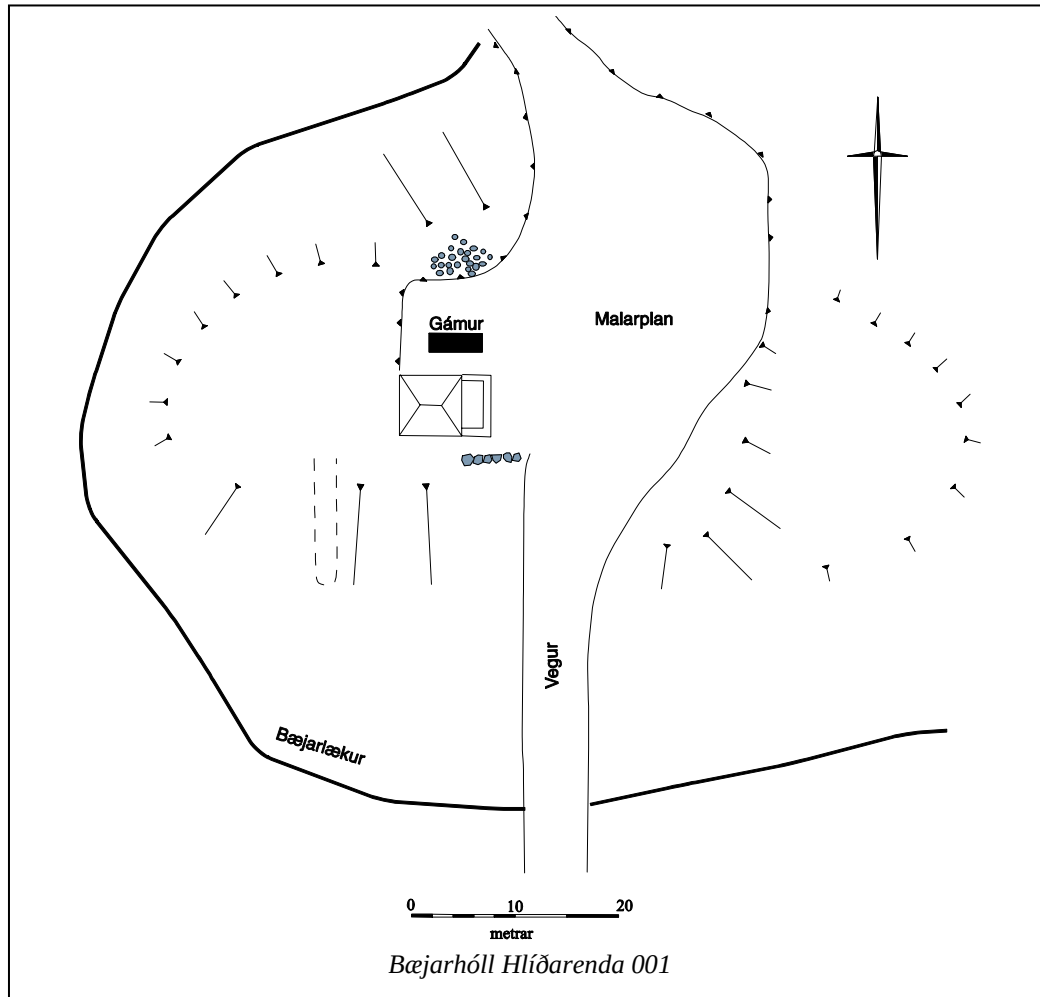
Túnakort fyrir Hlíðarenda byggt á teiknuðu korti frá 1918

ÁR-547 Hlíðarendi

"Jarðardýrleiki xx og so tíundast fjórum sinnum." JÁM II, 441. "Landamerki eru bókfærð þannig: þrívörður við sjó í Markhól, merki L.M., í Fálkaklett. Við Litlaland; Austur miðjan Sand frá sjó til heiðar, í vörðu, sem er klappaður kross í klöppina undir vörðunni, úr henni í þrívörður. Þaðan í Fuglastapaþúfu, í Náthagaöxl, í vörðu sem stendur við Stórugjá. Þaðan í Eiturhól - Fjallið eina. Ath. Þrívörður við sjó eru ekki nærri Hlíðarendalandi og Fjallið eina er utan takmarka Ölfuss." Ö-Hlíðarendi, 1. Jörðin fór í eyði árið 2001 þegar síðasti ábúandi, Ólafur H. Þórðarson lést. Hluti heimatúnsins er nýttur fyrir hrossabeit í dag (2011) en túnin virðast ekki vera nýttuð að öðru leyti.

1917: Tún 7 ha, 7/8 slétt. Garðar 943 m².

"Bærinn stendur undir Hlíðarendafjalli, í hvammi milli Ytra-Buganeys að austan og Áss að vestan," segir í örnefnaskrá. Á túnakorti frá 1918 sést að bærinn stóð nyrst í túninu, fast norðan við læk sem rennur um það. Tveir matjurtagarðar voru sunnan við bæ, annar þeirra fast sunnan við íbúðarhúsið og hinn fast austan við þann fyrnefnda. Þeir eru skráðir með bæjarhólnum. Í bókinni Ísland Howells er ljósmynd af bænum frá því skömmu fyrir aldamótin 1900. Á myndinni er sést bærinn sem virðist vera með grjóthlaðna vegg og fjórar burstir. Stafnar húsanna virðast ýmist vera úr timbri eða forskalaðir. Bárujárn er á þökum. Á myndinni sjást einnig tveir grjóthlaðnir kálgarðar (þeir sömu og á túnakorti) og hellulagður stígur sem liggur yfir Bæjarlækinn (sjá brú 038), á milli kálgarðanna og að bæ. Traðir 030 eru á milli kálgarðanna og á ljósmyndinni er fjöldi hesta í tröðunum. Jörðin fór í eyði árið 2001 þegar síðasti ábúandi, Ólafur H. Þórðarson lést. Hluti heimatúnsins er nýttur fyrir

Bæjarhóll Hlíðarenda 001, horft til norðvesturs

hrossabeit í dag (2011) en túnin virðast ekki vera nýttuð að öðru leyti eða aðrir hlutar jarðarinnar. Bæjarhóllinn er sunnan undir brekkum Hlíðarendafjalls og er í skjóli af því. Lækurinn sem rennur um túnið kemur upp norðan og vestan við bæjarhólinn og rennur meðfram honum að vestan- og sunnanverðu en beygir svo til ASA. Deiglent er austan við bæjarhólinn og lítil tjörn er vestan við hann.

Bæjarhóllinn er um 80x32 m að stærð og snýr austur-vestur. Hann er hæstur í vesturenda en lækkar snarlega þegar komið er austur fyrir miðjan hólinn. Hann er grösugur og hæstur er hann um 2 m. Um 25 m austan við vesturenda hólins stendur hús sem byggt er úr viðarfarmi skips sem strandaði árið 1896. Það sama ár voru miklir jarðskjálftar á Suðurlandi og skemmdust

marginir bæir eða hrundu. Ekki fundust heimildir um það hvort Hlíðarendabærinn hrundi í skjálftunum en væntanlega hefur hann orðið fyrir miklum skemmdum og þörf verið á því að endurbyggja hann. Endurbætur á gamla íbúðarhúsinu stóðu yfir þegar skráning fór fram á jörðinni 2011 og var búið að grafa rennu meðfram sökkli hússins. Hellulögð stétt er við suðausturhorn hússins, um 3x0,5 m að stærð, snýr austur-vestur. Húsið er ekki með kjallara og ekki er að sjá að mikið rask hafi orðið á bæjarhólnum. Um 6 m suðvestur af húsinu sést óljóst móta fyrir garðlagi sem er um 12 m langt og liggur til suðurs. Það er útflatt en er um 0,2 m á hæð. Líklegt er að þetta séu leifar af kálgarði. Fast norðan og austan hússins er malarplan, liggur vegur að planinu og bænum úr suðri og heldur áfram til NNV að nýju húsi við lækjaruppsprettu og byggt var í tengslum við vatnsverksmiðjuna sem risin er á jörðinni. Austan við planið er gróið yfir byggingaleifar húsa sem stóðu á hólnum á síðari hluta 20. aldar.

Hættumat: stórhætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1; Túnakort 1918

ÁR-547:002 heimild um útihús

63°54.218N 21°26.974V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 var útihús um 80 m suðaustan við bæ 001, um 15 m austan við núverandi heimreið.

Útihúsið var í túni á þeim hluta þess sem komið er í órækt. Skammt norðaustan við staðinn þar sem útihúsið stóð að líkindum er vindrafstöð og hefur orðið nokkurt jarðvegsrask í kringum hana.

Ekki sést til minja um útihúsið en gróður er grænni þar sem það stóð en annarsstaðar í næsta nágrenni. Mögulegt er að mannvirkjaleifar leynist undir sverði. Á milli vindrafstöðvar og útihúss er raskað svæði þar sem gróið er yfir grjóti. Ekki er útilokað að þetta sé grjótið úr útihúsinu.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1918

ÁR-547:003 gryfja útihús

63°54.212N 21°27.296V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 var útihús vestast og nyrst í túninu, um 230 m vestan við bæ 001. Grunn dæld eða gryfja er á þessum stað, um 215 m VSV við bæ 001 og um 60 m norðan við fjárhús 004.

Útihúsið var austan undir dálítilli hæð í túninu sem hallar mót austri. Til norðurs eru grýttar brekkur Hlíðarendafjalls. Þar sem útihúsið var að líkindum sést nú grunn dæld sem er um 1,5x1,5 m að innanmáli og er um 0,2 m að dýpt. Dældin er algróin og ekki sést í hleðslur.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1918

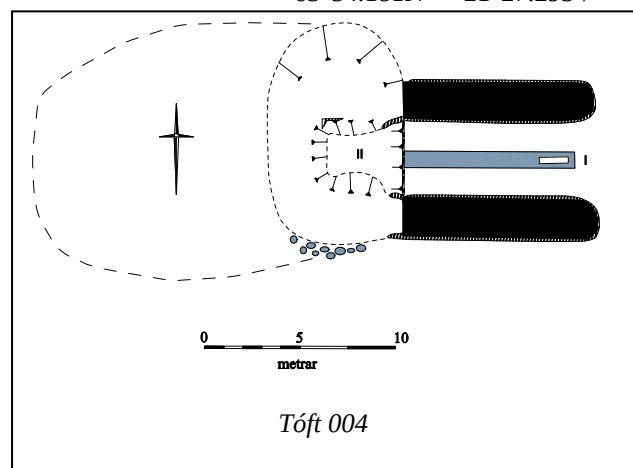
Gryfja 003, horft til suðurs

ÁR-547:004 tóft fjárhús

63°54.181N 21°27.293V

Tóft 004, horft til norðvesturs

Tóft 004

Samkvæmt túnakorti frá 1918 var útihús um 260 m suðvestan við bæ 001, í vesturjaðri túnsins. Tóft útihúss sést enn á þessum stað, er um 230 m suðvestan við bæ 001.

Tóftin er í sléttuðu túni, í aflíðandi brekku mót austri. Rafmagnskassi er fast sunnan við tóftina, grafin leiðsla liggur frá honum til austurs og mögulega einnig til vesturs upp á Ásinn.

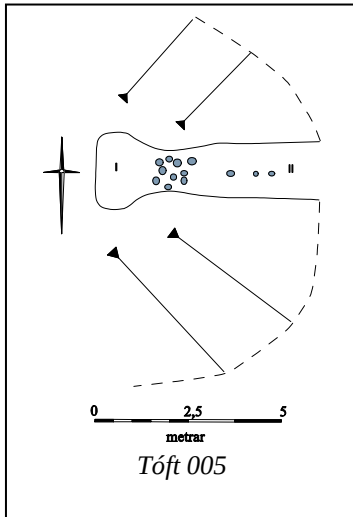
Tóftin er grjóthlaðin en að hluta grafin inn í hól í túninu. Óvíst er hvort hóllinn er alveg náttúrulegur eða að hluta

manngerður. Tóftin er tvískipt. Hún er um 17x8 m að stærð og snýr austur-vestur. Vesturmörk tóftarinnar eru þó óljós. Mesta hæð veggja er um 1,5 m og sjást 5 umför af grjóti í hleðslum. Ekki er veggur á austurgafli tóftarinnar og hefur að líkindum verið timbur- eða bárujárnsþil á þeirri hlið. Hólf I er í austurenda tóftarinnar. Það er um 10x4 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Steyptur garði er í því miðju og skiptir því í tvær krær. Austast í garðanum er fjárbað sem er um 2x0,5 m að innanmáli. Garðinn er um 0,5 m á hæð og breidd. Úr hólfi I er aðeins brún niður í hólfi II í vesturenda. Það er niðurgrafin hlaða og er hún um 0,5 m lægri en hólfi I. Hún er um 4x4 m að innanmáli en mikið hefur hrunið inn í hana úr veggjum. Húsið hefur áreiðanlega verið í notkun fram eftir 20. öld.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1918

ÁR-547:005 tóft útihús

Tóft 005, horft til ANA

63°54.146N 21°27.259V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 var útihús 270 m suðvestan við bæ 001, á mörkum móa og túns. Tóft er enn á þessum stað, um 255 m suðvestan við bæ 001.

Túnið hefur verið fært út til vesturs eftir að túnakortið var gert og er því tóftin inni á miðju túni í halla til austurs.

Tóftin er grafin inn í aflíðandi halla og veggir

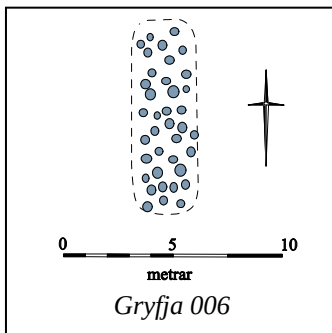
hennar standa ekkert upp úr túninu. Innri brún veggja er enn skýr og eru um 0,5 m á hæð. Tóftin er um 6x2 m að innanmáli, snýr VSV-ANA. Hún skiptist óljóst í tvö hólfi. Í vesturenda er hólfi I sem er um 2x1 m að innanmáli, snýr NNV-SSA. Ógreinileg hleðsla er á milli þess og hólfs II sem er um 4x1,5 m

að innanmáli, snýr VSV-ANA. Op er á milli hólfa og op er á tóftinni í ANA-enda.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1918

ÁR-547:006 gryfja útihús

63°54.155N 21°27.128V

Samkvæmt túnakorti frá 1918 var útihús um 190 m suðvestan við bæ 001, í suðurjaðri túnsins. Leifar af útihúsinu sjást enn. Þau eru um 180 m suðvestan við bæ 001 og um 65 m suðvestan við útihús 007. Minjarnar eru á lágu hól í suðvestur-túnjaðri. Það eina sem sést af útihúsinu er dálítil gryfja,

full af grjóti. Hún er um 2,5x9 m að innanmáli og snýr nálega norður-suður. Gryfjan er um 0,2 m á dýpt þar sem hún er dýpst. Ekki sést hvar dyr hafa verið inn í útihúsið eða hvort það hefur skipst fleiri en eitt hólfi.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1918

ÁR-547:007 heimild um útihús

63°54.245N 21°27.041V

Samkvæmt túnakorti 1918 var útihús um 140 m suðvestan við bæ 001. Dálítil dæld er í túninu þar sem útihúsin voru, um 130 m sunnan við bæ 001.

Útihúsið var í sléttuðu, flatlendu túni, nærri suðurjaðri þess.

Ekki sést til minja um útihúsið og er líklegt að sléttað hafi verið úr því. Mögulega leynast leifar þess enn undir sverði.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda
Heimildir: Túnakort 1918

ÁR-547:008 Bæjarstígur gata leið

63°54.197N 21°27.458V

Bæjarstígur 008, horft til norðausturs

orðið mikið rask á honum. Þessi gata hefur að líkindum legið á leið 011 að Hlíðarendaseli 020 en kann einnig að hafa verið farin í öðrum tilgangi.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

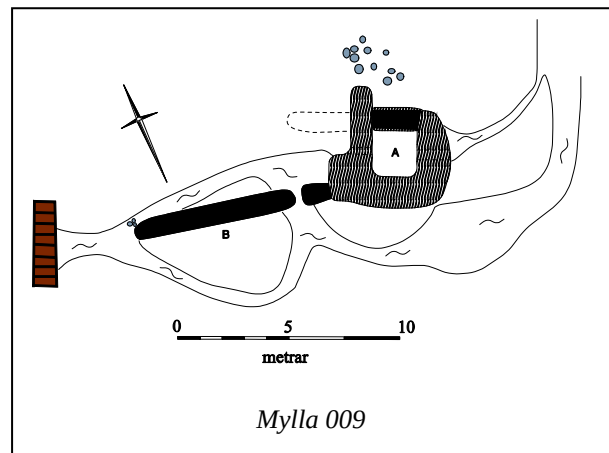
"Upp úr Leyni liggur gata upp á fjallsbrúnina. Hún heitir Bæjarstígur," segir í örnefnaskrá. Þar segir einnig: "Austan í Ásnum er skarð upp við fjallsbrúnina og heitir Nónskarð. Gata er upp Nónskarð, hestfær. Nú er búið að umturna Ásnum, ryðja þar braut upp í Búrfell, róta í því og eyðileggja." Bæjarstígur er að öllum líkindum sú leið sem liggur um Nónskarð upp á fjallsbrúnina. Gata sést neðan við miðjar hlíðar Hlíðarendafjalls, um 370 m VSV við bæ 001. Gatan er í allbrattri brekku sem gróin en grýtt á köflum. Gatan er mjó eða um 0,2 m á breidd. Hún er víða um 0,3 m. Gata liggur ofan túns og lækjaruppsprettna og ofan við mesta stórgrýtið sem hrunið hefur úr fjallinu. Gatan er að mest gróin en hefur að líkindum verið haldið við af sauðfé. Gatan sést ekki á Ásnum því eins og fram kemur í örnefnaskrá hefur

ÁR-547:009 Mylla tóft+garðlag mylla

63°54.186N 21°26.567V

Myllutóft 009, horft til norðvesturs

Mylla 009

Horft ofan í myllutóft 009 til suðausturs

"Mylla var við [Bæjar]lækinn undan Ytra-Buganefi, en það gengur fram úr kletthjallanum austan túnsins," segir í örnefnaskrá. Myllutóft og garðlag er um 400 m austan við bæ 001.

Myllan er í skóglendi innan sumarbústaðarlóðar. Tré og annar gróður vex allt í kringum hana og hylur hana að hluta.

Minjar eru á svæði sem er um 14x5 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Hér er hverju mannvirki gefinn bókstafur til aðgreiningar. Myllutóftin A er í norðausturenda svæðisins. Hún er grjóthlaðin og einföld, er um 5,5x5 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Norðausturveggur sést illa og er mjög lágur. Hann stendur um 0,2 m upp úr jörðinni. Að sögn heimildamanns, Björns Bogasonar, er myllutóftin endurhlaðin að hluta, aðallega suðausturveggur. Mesta

hæð veggja er um 1,5 m og sjást 6 umför af grjóthleðslu þar sem ekki hefur verið endurhlaðið. Neðst í norðvestur- og suðausturveggjum eru göt þar sem vatnið rann inn í mylluna og aftur út úr henni. Timburleifar sjást í veggjunum ofan við gatið í suðausturvegg. Frá vesturhorni tóftarinnar liggur fyrirhleðslugarður sem er um 9 m á lengd og snýr norðaustur-suðvestur. Hann er um 1 m á breidd og um 0,5 m á hæð. Hann er gróinn og sést

ekki í grjóthleðslur. Rof er í garðinn um 1 m suðvestan við tóftina og rennur vatn um það. Líklegt er að fleki eða einhver önnur fyrstaða hafi verið sett í lækinn við suðvesturenda garðsins til að stöðva rennsli um mylluna þegar hún var ekki í notkun. Heimildamaður greindi frá því að lítill veggjarbútur væri við norðurhorn tóftarinnar en það sést illa fyrir gróðri. Þó má þar greina óljóst vegg sem er um 3 m langur, snýr norðvestur-suðaustur. Vatnið rann meðfram honum að suðvestanverðu og inn í mylluna.

Hættumat: stórhætta, vegna trjáræktar

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

ÁR-547:010 Mókofi heimild um mókofa

63°54.219N 21°26.964V

"Neðan við Bæjarlæk, austantil við bæinn, og heimveginn, er móa- og mýrablettur sem heitir Nes. Þar stóð hús sem hét Mókofi. Í honum voru geymdir reiðingar, mór o.fl.," segir í örnefnaskrá. Nákvæm staðsetning Mókofans er nú týnd en samkvæmt örnefnaupprætti Ingólfs Einarssonar var hann fast neðan við Bæjarlækinn, nokkurn veginn miðja veginn milli bæjar 001 og myllu 009. Samkvæmt því var kofinn um 185 m suðaustan við bæ 001 og um 210 m norðvestan við myllu 009. Ekki er útilokað að Mókofinn sé sama mannvirki og útihús 002. Á þessu svæði er þýfður lækjarbakki norðan við deiglent svæði.

Ekki sást til minja um Mókofa á vettvangi og hefur hann að líkindum verið rifinn.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1; Örnefnaupprættur Ingólfs Einarssonar

ÁR-547:011 gata leið

63°54.546N 21°28.766V

Leið 011, horft til NNW

Grónar götur að Hlíðarendaseli 020 sjást austan við Búrfell, um 1,4 km norðvestan við bæ 001. Mikið jarðvegsrask hefur orðið á milli Búrfells og Áss sem er sunnan undir Hlíðarendafjalli. Leiðinni hefur verið raskað á því svæði. Líklegt er að leið 008, Bæjarstígur, hafi m.a. legið á þessa leið. Göturnar liggja um gróinn hraunmóa uppi á Hlíðarendafjalli.

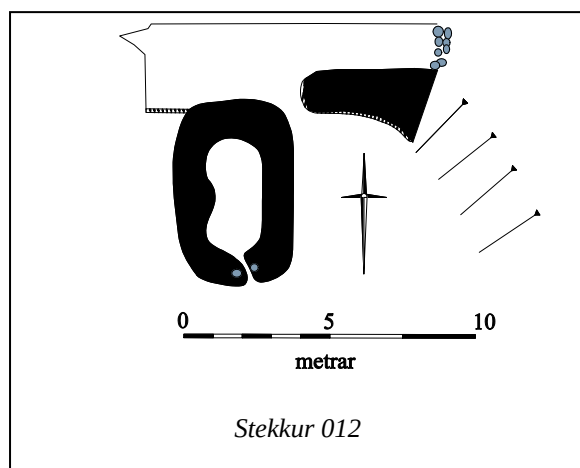
Götunum var fylgt á 550 m löngum kafla í sveig meðfram Búrfelli að vestanverðu. Þegar gata er komin norður fyrir Búrfell er komið á stíkaða leið sem liggur að Hlíðarendaseli og heldur áfram að Geitafelli og sameinast þar Ólafsskarðsvegi ÁR-720:021. Leiðin hefur líklega verið stíkuð eftir að vegur var gerður upp að Búrfelli í tengslum við efnistöku í því. Á þeim hluta leiðarinnar sem enn er óraskaður af umferð göngufólks sjást víðast ein til tvær mjóar götur sem eru um 0,2

m á breidd og dýpt. Göturnar eru víðast grónar.

Hættumat: hætta, vegna rasks

ÁR-547:012 Stekkjarhóll tóft stekkur

63°53.793N 21°28.065V

Stekkur 012

Stekkjartóft og hólf undir bergvegg 012, horft til suðvesturs

"Suður og suðvestur frá Ás og Byrgisdal [024] eru klapparhólar skammt frá fjallinu. Þeir heita Stekkatúnshólar. Stærsta klöppin, og næsta götunni, heitir Stekkjarhóll, Selhóll, segir Jónunn Jónsdóttir, frá Hlíðarenda. Á kalli hans er fuglaþúfa. Sunnan í honum er stekkjarrúst," segir í örnefnaskrá. Stekkurinn er um 1,2 km suðvestan við bæ 001, inni á sumarþústaðarlóð.

Stekkurinn er suðaustan undir háum bergvegg á hæsta hólum í Stekkatúnshólum. Trjárækt er í og við tóftina og sumarhús stendur litlu austan við það.

Minjar eru á svæði sem er um 10x9 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Stekkjartóftin er í suðausturhluta svæðisins. Hún er um 6x4 m að stærð og snýr suðaustur-norðvestur. Ógreinilegt op er á tóftinni til suðausturs. Mikið af trjám vex í henni og hún er því orðin óskýr. Tóftin virðist vera einföld. Hún var líklega grjóthlaðin en hún er vel gróin. Mesta veggjahæð er um 0,5 m. Fast norðvestan við tóftina er stórt hól suðaustan undir bergvegg. Hólfið er um 10x3 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Hólfið mjókkar verulega í norðausturenda. Suðausturveggur hólfsins er annars vegar norðvesturgöfl tóftar A og hins vegar hlaðinn veggur norðaustan við tóftina. Á milli veggjarins og tóftarinnar er mjótt op inn í hólfið. Veggurinn sem hlaðinn er norðaustan við tóft er um 5 m langur og beygir lítillega til austurs. Grjóthleðslur sjást í honum en hann er nokkuð gróinn. Veggurinn er um 1,5 m á þykkt, um 1 m á hæð og sjást 3 umför. Örnefnið Selhóll bendir til þess að þarna hafi verið haft í seli en mun líklegra er að þarna hafi verið stekkur. Minjarnar og fjarlægð þeirra frá bæ styðja það.

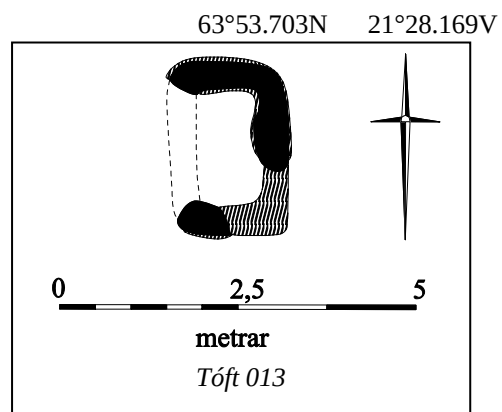
Hættumat: stórhætta, vegna trjáræktar

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

ÁR-547:013 Stefanía tóft smalakofi

Tóft 013, horft til suðausturs

"Lengra til suðvesturs [en Stekkjarhóll 012] er önnur stærsta klöppin og heitir Stefanía. Uppi á henni er rúst af byrgi, sem Stefán smali byggði í húsasetunni. Sést vel fyrir rústinni af þjóðveginum, Krýsuvíkurlíð, sem liggur þar framhjá," segir í örnefnaskrá. Tóft byrgisins er um 1,35 km suðvestan við bæ 001 og um 190 m suðvestan við stekk 012.

Tóftin er á allháum og stórum hól í grónum hraun- og lyngmóa, skammt norðvestan vegar. Fuglaþúfa er á suðausturvegg tóftarinnar þar sem hóllinn er hæstur.

Tóftin er grjóthlaðin og einföld. Hún er um 1,5x2,5 m að stærð, snýr norðaustur-suðvestur. Hleðslur eru grónar og signar en mesta hæð er í suðurhorni. Þar er tóftin um 0,5 m á hæð og sjást 3 umför. Tóftin hallar lítillega til norðvesturs. Ekki sést skýrt op á tóftinni en mögulega var það á norðvesturvegg þar sem hleðslur eru lægst og ógreinilegastar.

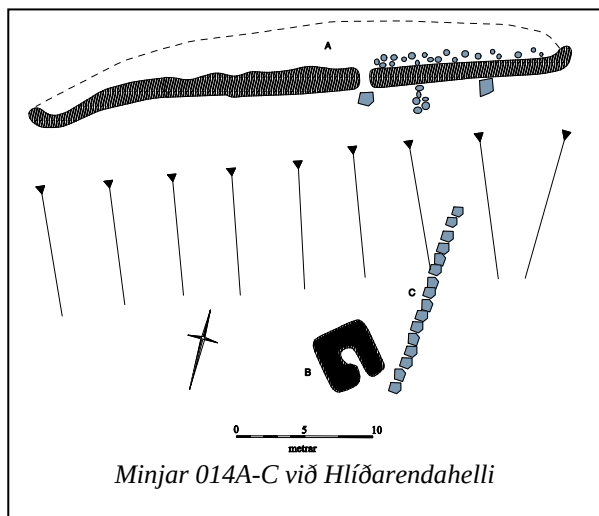
Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

ÁR-547:014 Hlíðarendahellir tóft fjárskýli
63°53.772N 21°28.977V

"Yst undir Hellisbergi er Hellir, eða Hlíðarendahellir, ágætt fjárból. Hellirinn er sjávarhellir frá lokum ísaldar. Hefur um 40 m. langur veggur verið hlaðinn upp með slútandi berginu. Kumltótt er þar neðan við Hellirinn," segir í örnefnaskrá. Hleðsla framan við hellinn og heytóft er um 1,8 km suðvestan við bæ 001 og um 790 m austan við Fjallsendahelli 016.

Undir slútandi berginu er mikill stórgrýtishaugur sem hefur hrúnið úr bergveggnum og er gróinn. Haugurinn er um 5 m á hæð og ofan á honum er hlaðinn veggur sem myndar skjól með bergveggnum. Heytóftin er svo fast suðaustan við hauginn, neðan við hann. Vegarslóði ÁR720:008 liggur fast sunnan við minjarnar.

Minjar 014A-C við Hlíðarendahelli

Hleðsla í Hlíðarendahelli 014A, horft til VSV

Heytóft 014B og grjótröð 014C, horft til suðurs

Minjarnar eru á svæði sem er um 30x40 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Í lýsingunni hér á eftir verður hverri fornleif gefinn bókstafur til aðgreiningar. Hleðsla A er um 40 m löng og liggur eftir bergveggnum frá norðaustri til suðvesturs. Mesta hæð veggja innanmáls er um 1,5 m. Mest sjást 5 umförf í hleðslum en þær eru víða fallnar inn í hellinn. Op er inn í fjárskýlið um 15 m suðvestan við norðausturenda. Mesta breidd skýlisins innanmáls er um 3 m. Ekki sjást merki þess að hólfskipting hafi verið innan þess. Heytóft B er um 20 m suðaustan við hleðslu A. Hún er grjóthlaðin og einföld. Tóftin er um 4x4 m að stærð og er op á henni í austurhorni. Tóftin virðist vera niðurgrafin, mesta hæð veggja er um 1 m og sjást 4 umförf af hleðslu. Mikið af grjóti er hrúnið inn í hana. Frá austurhorni tóftar liggur 15 m löng grjótröð C til norðurs upp í miðjar hlíðar stórgrýtishaugisins. Tilgangur hennar er óljós en ef til vill hefur verið hægt að ganga eftir henni upp í fjárskýlið til þess að forðast stórgrýtið sem er í brekkunni.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

ÁR-547:015 varða

63°54.389N 21°26.636V

Varða 015, horft til suðurs

Varða er á Náthagaöxl, um 430 m norðaustan við bæ 001.

Varðan er á suðurbrún Hlíðarendafjalls í stórgrýti.

Varðan er hlaðin á stórt bjarg en hún er sjálf um 1 m í þvermál og 1 m á hæð. Um fjögur umförf af hleðslu sjást. Vegahæll er efst í vörðunni. Hún er ekki gróin og virðist ekki gömul en ekki er vitað um aldur hennar eða hlutverk. Mögulega er hún landamerkjavarða en hún er nálægt merkjum á milli Hlíðarenda og Litlalandis ÁR-546 því þau eru sögð liggja um Náthagaöxl.

Hættumat: engin hætt

ÁR-547:016 Fjallsendahellir hleðsla fjárskýli

63°53.770N 21°29.950V

"Vestan í Fjallsenda er Fjallsendahellir. Hann er hraunhellir. Inn úr opi hans eru tvennar dyr. Til hægri er sjálfur hellirinn, 1 m. til 1,7 m. hár og um 2 m. víður, gólfið er allsétt. Hlaðinn garður lokar honum fyrir fé um 10 m. fyrir innan dyr. Til vinstri er niður að fara í annan hellir, sem er að mestu hruninn, svo myndast hefur jarðfall um 4-5 m. djúpt og 8-10 m. í þvermál. Það heitir Gjögur. Úr því er skammt í hellisbotn," segir í

Fjallsendahellir 016, horft til norðausturs

örnefnaskrá. Hellirinn er um 2,5 km vestan við bæ 001.

Hellirinn er í hraunmóa vestan í Fjallsenda. Stutt er upp í hellinn og framan við hann til vesturs er grasi gróið jarðfall, 2-3 m djúpt, um 5x10 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur.

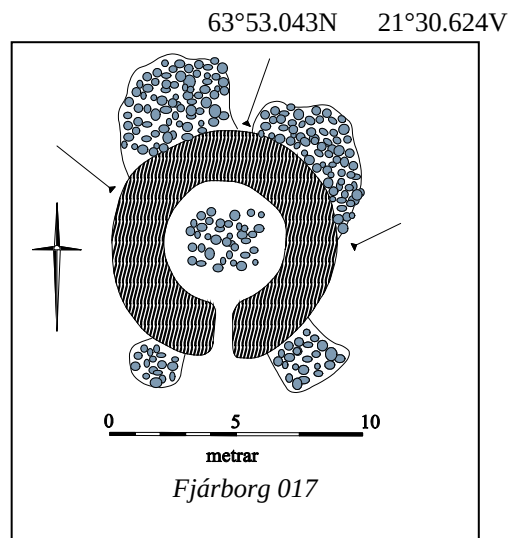
Hrúnið hefur úr gólfi hellisins við innganginn og ekki er hægt að komast inn í fjárskýlið til að skoða það nánar. Hlaðni garðurinn sést ekki frá innganginum því hellirinn liggur í svolitinn sveig frá suðvestri til ANA. Hellirinn virðist vera um 1,5 m á hæð og um 2 m á breidd. Gólfið er slétt en hallar lítillega til suðvesturs. Hellirinn sem er vinstra megin (norðvestan) við fjárskýlið er gríðarstór en þakið á honum er hrúnið ofan í hann. Afhellir liggur úr þeim helli til norðurs.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

ÁR-547:017 Fjárborg tóft fjárskýli

Fjárborg 017, horft til norðurs

"Fjárborg gömul er í Djúpadalshrauni, um miðja vegu milli Þjóðveggarins og Djúpadals. Hún er borghlaðin, þ.e. hringlaga og veggirnir hallast lítilsháttar inn, um 3,5 til 4 m. á hæð, og um 5 m. í þvermál að innan. Dyr eru móti suðri, um 1 m. á hæð og geta tvær kindur gengið samhliða um þær. Veggirnir eru á annan metir á þykkt. Árið 1921 var hún alveg heil, en nú, 1967, er dálítið hrunið úr veggjunum á tveim stöðum, beggja vegna dyranna, aðallega að utan," segir í örnefnaskrá. Fjárborgin er um 3,7 km suðvestan við bæ 001.

Fjárborgin er í fremur úfnu en grónu hrauni, skammt austan við malarnámu.

Borgin er grjóthlaðin og stendur enn að langmestu leyti. Hún er um 9 m í þvermál og um 3 m á hæð. Þykkt veggja er um 2 m. Víða hefur hrunið úr utanverðri hleðslunni; sitt hvorum megin við dyrnar inn í tóftina og til norðausturs og norðvesturs en veggirnir eru heillegir að innan. Mest sjást 18 umför af hleðslu í veggjum og er flatt, fremur þunnt hellugrjót í hleðslum. Dyr eru inn í borgina úr suðri en þær eru 1,2 m á hæð og um 0,5 m á breidd. Ekki er sýnileg hölfaskipting innan borgarinnar en inn í hana hefur hrunið dálítið af grjóti.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

ÁR-547:018 Steinka varða óþekkt

"Austarlega í Sandmótum, í suðaustur frá Stefaníu [013] er vörðubrot á klöpp og kallast Steinka, enginn veit hvers vegna," segir í örnefnaskrá. Vörðubrotið fannst ekki á vettvangi og ekki reyndist unnt að staðsetja það með innan við 50 m skekkju.

Varðan var líklega í lítt grónu og sendnu hrauni nokkrum spöl sunnan við malarveg um sveitina.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

ÁR-547:019 Þorlákshafnarvarða varða

Þorlákshafnarvarða 019 (nær), fjær er nýleg eða endurhlaðin varða, horft til norðausturs

samgöngubót

63°53.811N 21°26.237V

"Við götuna frá Hlíðarenda til Þorlákshafnar [ÁR-720:007], en hún liggur undan Ytra-Buganefi, er allstór varða sem heitir Þorlákshafnarvarða," segir í örnefnaskrá. Nýleg varða og vörðubrot eru um 1 km suðaustan við bæ 001.

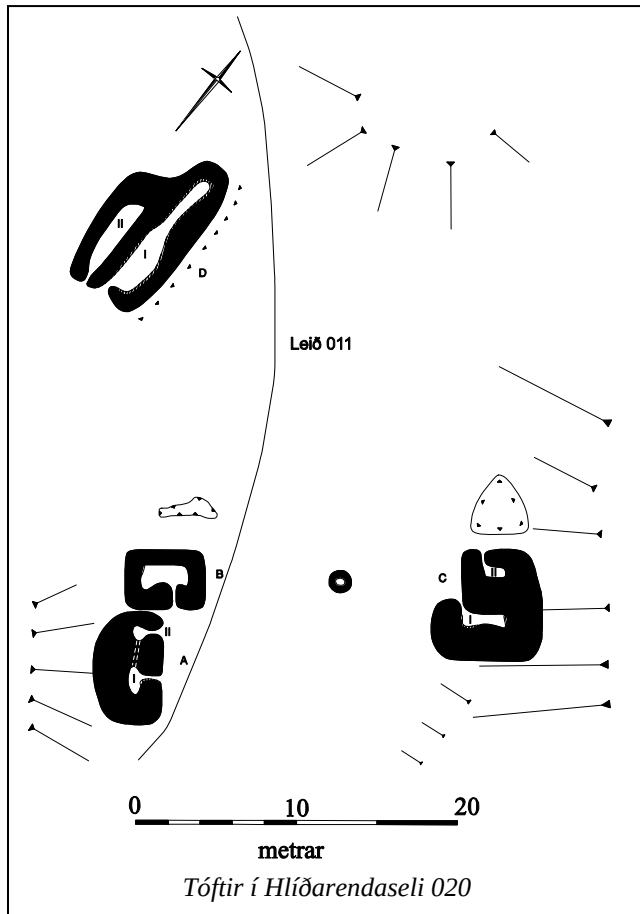
Minjarnar eru á lágu ílöngu holti sem snýr austur-vestur. Holtið er í sendnu hrauni sem er mosavaxið að hluta.

Minjarnar eru á svæði sem er um 17x1 m að stærð, snýr norðaustur-suðvestur. Í suðvesturenda er vörðubrot A sem líklega er af Þorlákshafnarvörðu. Það er um 1x0,5 m að stærð, snýr norðaustur-suðvestur. Það er um 1 m á hæð og sjást 3 umför af grjóthleðslu í henni. Fast sunnan við vörðubrotið er stórgrýti sem kann að hafa tilheyrt vörðunni. Hin varðan B er um 15 m norðaustan við vörðubrotið. Hún er nýleg að sjá en ekki er útilokað að þetta sé endurhlaðin Þorlákshafnarvarða. Hún er um 0,5 m á kant og er um 1,2 m á hæð. Í vörðunni sjást 7 umför af hleðslum.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

ÁR-547:020 Hlíðarendasel tóftir sel

63°55.380N 21°29.226V

Tóftir 020A og 020B, horft til suðvesturs

Tóft 020D, horft til norðurs

"Á miðri leið frá Búrfelli inn að Geitafelli er Hlíðarendasel, í stefnu af Búrfelli á Hrutagil," segir í örnefnaskrá. Hlíðarendasel er um 2,8 km norðvestan við bæ 001. Stikuð leið liggur frá Búrfelli að selinu og áfram að Geitafelli og sameinast Ólafsskarðsvegi ÁR-720:021 norðaustan við það.

Selið er í kvos á milli þriggja allhárra krosssprunginna hraunhóla í mosa- og lyngivöxnum hraunmóa.

Fjórar tóftir eru á svæði sem er um 35x31 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Í lýsingunni fá minjarnar bókstafi til aðgreiningar. Tóft A er í suðurhorni svæðisins. Hún er tvískipt og gróin en er að öllum líkindum grjóthlaðin. Tóftin er um 7x4,5 m að stærð, snýr norðvestur-suðaustur. Hólf I er í suðausturenda, það er um 2x0,5 m að innanmáli, snýr suðaustur-norðvestur. Op er á hólfinu til norðausturs. Ógreinilegt op er úr hólfi I til norðvesturs í hólfi II. Það er um 1x1 m að innanmáli, op er á því til norðausturs. Mesta hæð veggja er um 1 m. Fast norðvestan við tóft A er tóft B. Hún er einföld, er um 4x5 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Op er á tóftinni á miðjum suðvesturvegg. Lítillega sést í grjóthleðslur í innanverðum veggjum sem eru hæstir um 1 m. Tóft C er um 14 m norðaustan við tóft B. Hún er tvískipt og grjóthlaðin en gróin. Tóftin er um 7x7 m að stærð. Hólf I er í suðausturenda tóftarinnar. Það er um 1x3 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Op er á því í vesturhorninu. Hólf II er um 1,5x1 m að innanmáli, snýr norðaustur-suðvestur. Ógreinilegt op er í vesturhorni hólfsins. Tóftin er í dálitlum halla mót suðvestri og veggir hennar eru um 1,5 m á hæð þar sem þeir eru hæstir. Þríhyrningslaga þúst er fast norðvestan við C og er skráð með henni. Þústin er um 3,5x3,5 m að stærð og er um 1 m á hæð. Óljóst er hvort þar leynist mannvistarleifar. Tóft D er um 15 m norðvestan við tóft B. Hún er tvískipt og grjóthlaðin, líklega stekkur. Tóftin er um 11x6 m að stærð og snýr norður-suður. Hólf I er í austurhluta tóftar. Það er um 9x1,5 m að innanmáli, snýr eins og tóftin. Það mjókkar í norðurenda en op er á því í suðurenda. Hólf II er grónara en hólf I. Það er um 5x1,2 m að innanmáli, snýr norður-suður. Op er í suðurenda hólfsins. Mesta hleðsluhæð tóftar er um 0,5 m. Um 1 m norðvestan við tóft B er dæld sem er um 4x1 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Hún er um 0,4 m á dýpt, mjókkar til beggja enda. Mögulega er þetta vatnsstæði. Mitt á milli tófta B og C er mögulega lítið, hringlaga mannvirki en það kann að vera náttúrulegt. Þústin er um 1 m í þvermál og um 0,2 m á hæð. Hún er lyngi vaxin.

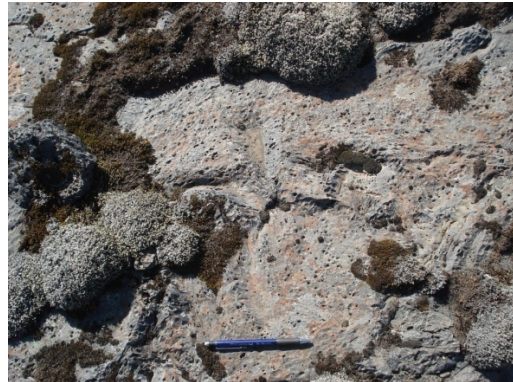
Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 4

ÁR-547:021 varða landamerki

63°53.811N 21°25.659V

Varða 021, horft til vesturs

Kross á klöpp austan við vörðu 021, horft til vesturs

"Landamerki eru bókfærð þannig: [...] Við Litlaland:

Austur miðjan Sand frá sjó til heiðar, í vörðu, sem er klappaður kross í klöppina undir vörðunni [...]," segir í örnefnaskrá. Í sömu heimild segir: "Litlu sunnar [en Þrívörður 026] er enn varða sem er hornmark Hlíðarenda, Litlalands og Þorlákshafnar." Stór varða er á þessum slóðum, um 1,4 km suðaustan við bæ 001.

Varðan er á fremur lágu holti í sendnu hrauni, mosavöxnu að hluta. Dálíttill skógræktarreitir er norðaustan við vörðuna í lægð milli holta.

Varðan er m 1,5 m í þvermál og um 1 m á hæð. Hún er gróin í botninn og virðist nokkuð gömul. Hleðslur eru signar en þó sjást 4 umför hleðslu. 1 m austan við vörðu er kross á klöpp. Hann virðist vera náttúrumyndun en kann að hafa verið klappaður í klöppina. Hann er um 20x20 sm að stærð.

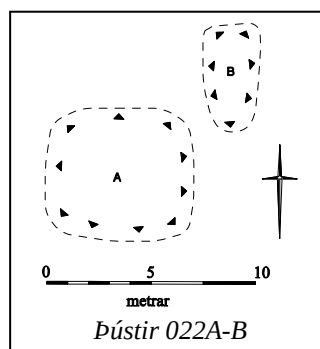
Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1,3

ÁR-547:022 þúst

Þúst 022B, horft til norðurs

63°54.268N 21°26.889V

Tvær grónar grjótpústir eru í Austurtúni, um 130 m austan við bæ og um 20 m norðvestan við tóft 027.

Þústirnar eru neðarlega í grösugu túni sem hallar til suðurs. Þær er um 30 m norðan við Bæjarlækinn.

Þústirnar eru á svæði sem er um 10x10 m að stærð. Þúst A er greinilegri og er neðar (sunnar) í túninu en þúst B.

Hún er um 6x7 m að stærð, snýr austur-vestur. Hún er um 0,4 m á hæð. Ekki sést í grjóti í þústinni en það finnst fyrir því

undir grassverði. Þúst B er fast norðaustan við þúst A. Hún er um 3x5 m að stærð, snýr norður-suður og mjókkar lítilllega til suðurs. Hún er um 0,3 m á hæð. Líklegast eru ummerkin manngerð en óljóst er hvaða hlutverki þau þjónuðu.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:023 garðlag túngarður

63°54.256N 21°26.627V

Garðlag 023, horft til SSA

Uppi í brekku Hlíðarendafjalls, um 340 m norðvestan við bæ 001 og suðvestan undir Nátthagaöxl er garðlag sem liggur drjúgan spöl til SSA og beygir svo til suðvesturs. Garðurinn er skráður sem túngarður því hlutverk hans var að öllum líkindum að verja Austurtúnið fyrir ágangi fjár þó að hann liggi ekki nema að hluta til meðfram túninu sjálfu.

Garðurinn liggur um stórgrýtta brekku fjallsins og áfram um gróinn hraunmóa og í túnjaðri.

Garðurinn liggur nokkurn veginn í L og afmarkar svæði sem er um 210x130 m að stærð. Hann snýr SSA-NNV. Að stærstum hluta liggur garðurinn utan túns en þar sem hann beygir til suðvesturs er hann við suðausturjaðar Austurtúnsins. Garðurinn er grjóthlaðinn. Þar sem hann byrjar í brekkum Hlíðarendafjalls er hann hlaðinn á milli og ofan á stórum björgum sem hrunið hafa úr fjallinu. Garðurinn er hæstur og breiðastur um 1 m og mest sjást 4 umför í hleðslum. Hann er víða niður fallinn.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

ÁR-547:024 Byrgisdalur tóft

Tóft 024, horft til suðvesturs

63°53.946N 21°27.780V
"Vestanundir Ásnum, vestur við bergið, er lítill dalur eða hvammur neðst í brekkunni. Hann heitir Byrgisdalur," segir í örnefnaskrá. Ekki sjást leifar af byrgi í Byrgisdal en þar er tóft, mögulega heytóft, um 815 m suðvestan við bæ 001.

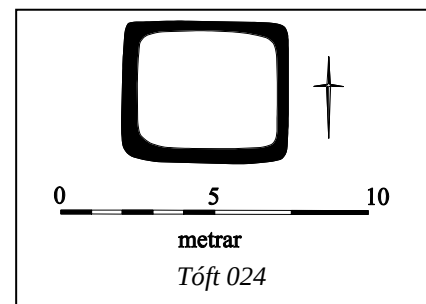
Byrgisdalur er grösugur en jarðvegsrof er sunnan við hann. Á Ásnum sem er austan við dalinn hefur orðið mikið rask vegna vegagerðar. Gróinn hraunmói er til suðurs.

Mögulega hefur byrgi sem dalurinn dregur nafn sitt af verið á Ásnum og horfið vegna vegagerðar og efnistöku. Tóftin í Byrgisdal er um 6x7 m að stærð, snýr austur-vestur. Hún er einföld og ekki sést op á

henni. Veggir eru grónir og mjóir. Hæstir eru þeir um 0,4 m. Grösugt er í Byrgisdal og upp að Glámubóli og Rjúpnadal til suðurs, þrátt fyrir uppblástur. Ekki er ótrúlegt að heyjað hafi verið á þessu svæði og því mögulegt að tóftin sé heytóft.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 1

ÁR-547:025 varða

Varða er uppi á brún Hlíðarendafjalls, um 970 m suðvestan við bæ 001.

Varðan er á mosagrónu klapparholti á fjallsbrún.

Varðan er um 1,5 m á kant og um 1,2 m á hæð. 6 umför af hleðslu sjást. Varðan er ekki mjög gróin og virðist vera ung eða nýlega endurhlaðin. Hlutverk vörðunnar er óþekkt.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

63°54.008N 21°28.097V

Varða 025, horft til suðurs

ÁR-547:026 Þrívörður heimild um landamerki

"Sunnar á sömu leið [milli Hlíðarenda og Þorlákshafnar ÁR-720:007] eru Þrívörður. Það eru þrjár litlar vörður, sín á hverri klöpp, og mynda þríhyrning, á hæðardragi sem heitir Alda. Þrívörður eru í mörkum milli Hlíðarenda og Litlalands," segir í örnefnaskrá. Gengið var á milli Þorlákshafnarvörðu 019 og vörðu 021 en ekki sást til Þrívarða. Nákvæm staðsetning þeirra er ekki þekkt og því ekki hægt að staðsetja þær með innan við 50 m skekkju.

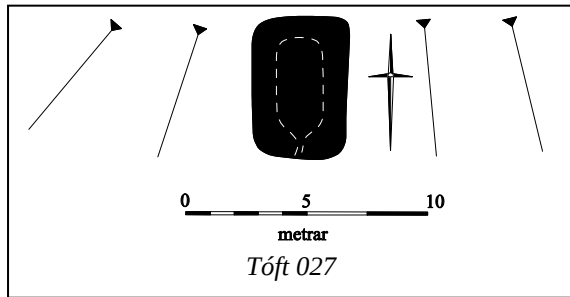
Líklegt er að vörðurnar hafi verið í sendnu hrauni sunnan við veginn sem liggur um sveitina.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 3

ÁR-547:027 tóft útihús

63°54.259N 21°26.876V

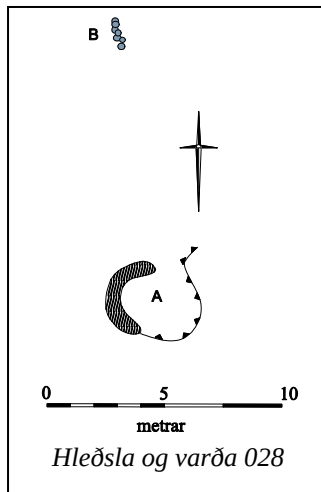
Tóft 027, horft til norðurs

Tóft er í Austurtúni, um 135 m austan við bæ 001. Tóftin er í sléttuðu túni sem hallar mót suðri. Hún er neðarlega í túninu, um 15 m norðan við Bæjarlæk. Tóftin er sigrin og hlaupin í þúfur og því nokkuð ógreinileg. Ekkert grjótt sést í veggjum. Tóftin er um 6x4 m að stærð og snýr nálega norður-suður. Mesta hæð veggja er um 0,7 m og eru þeir hæstir í suðurenda tóftarinnar. Tóftin er nokkuð slétt að ofan og hólfskipting sést ekki. Líklegt er að inngangur hafi verið á suðurgafli en hann sést ekki. Hlutverk tóftarinnar er óþekkt en afar líklegt er að hún hafi verið útihús af einhverju tagi.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:028 hleðsla

63°54.803N 21°29.876V

Varða og hleðsla eru um 2,5 km norðvestan við bæ 001.

Minjarnar eru á háum sprungnum hraunhól í mosagrónu hrauni.

Minjarnar eru á svæði sem er um 15x2 m að stærð og snýr norður-suður. Hvoru mannvirki er hér gefinn bókstafur til aðgreiningar. Hleðsla A er í suðurenda svæðisins. Hún liggur í boga, er um 3x2 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er um 0,5 m á hæð og sjást 3 umför af hleðslu. Hún myndar hól með lágum klettum á hólum, mögulega lítið byrgi, sem er um 3x2,5 m að innanmáli og snýr austur-vestur. Um 12 m norðan við hleðslu A er varða B. Hún er um 1x0,5 m að stærð, snýr norður-suður. Hún er um 0,5 m á hæð og sjást 3 umför. Míkjarnar eru að öllum líkindum fremur ungar. Mögulega eru þetta leifar af skotbyrgi frekar en

Hleðsla 028A, horft til austurs

smalabyrgi því það er ekki góður hagi í næsta nágrenni.

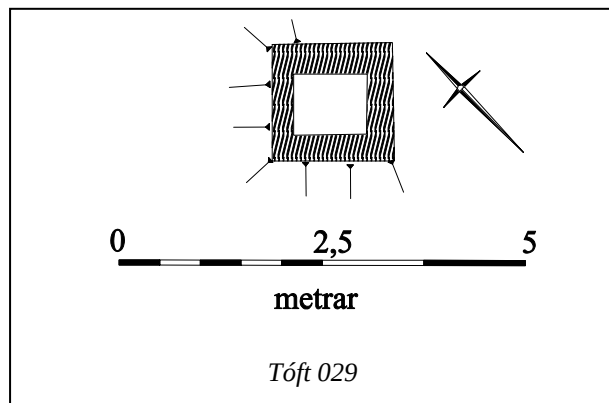
Hættumat: engin hætta

ÁR-547:029 tóft

63°53.765N 21°29.870V

Tóft 029, horft til norðausturs

Lítil tóft er hlaðin á klöpp um 2,5 km vestan við bæ og um 70 m ASA við Fjallsendahelli 016.

Tóftin er á lítilli klöpp í vesturhlíðum Fjallsenda í grónum hraunmóa.

Tóftin er um 1,5 m á kant og er einföld. Veggir eru um 0,5 m á hæð og sjást 3 umför af grjóthleðslu í þeim. Þar

sem klöppin er hæst er tóftin um 1,2 m á hæð. Ekkert op er á tóftinni. Ekki er vitað hvaða hlutverki tóftin þjónaði en ekki er ósennilegt að hún sé e.k. byrgi.

Hættumat: engin hætta

ÁR-547:030 heimild um traðir

63°54.240N 21°27.025V

Á ljósmynd af bænum Hlíðarenda frá því fyrir aldamótin 1900 sjást traðir milli kálgarða (sjá 001) og hellulögð gata frá Bæjarlæk að tröðunum. Þessar minjar eru skráðar saman hér.

Minjarnar voru þar sem nú er malarvegur heim að bænum, litlu suðaustan við bæinn á bæjarhól 001.

Hvorki sést til traðanna né hellulögðu götunnar. Kálgarðarnir sem voru sitt hvoru megin við traðirnar hafa að líkindum verið rifnir og malarvegur liggur nú á sama stað og hellulagða gatan og traðirnar voru áður. Mögulega er hellulögnin öröskuð undir malarveginum.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ísland Howells, 56

ÁR-547:031 garðlag vörslugarður

63°54.233N 21°27.310V

Garðlag er um 220 m vestan við bæ 001, um 40 m norðan við útihús 003.

Garðlagið er í grýttri brekku sunnan undir Hlíðarendafjalli.

Garðlagið er grjóthlaðið og afar sigið. Það er um 120 m langt og snýr norðaustur-suðvestur. Garðlagið er um 0,5 m á hæð þar sem það er hæst og um 0,5 m á breidd. Líklega er þetta garðlag leifar af vörslugarði.

Hættumat: engin hætta

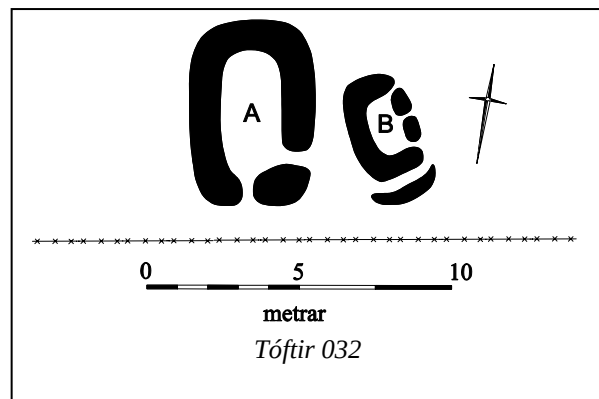
Garðlag 031, horft til austurs

ÁR-547:032 tóftir útihús

63°54.206N 21°27.361V

Tóftir 032, horft til suðvesturs

Tvær tóftir eru fast norðan við túnjaðar, um 270 m vestan við bæ 001.

Tóftirnar eru á milli túns og Hlíðarendafjalls, í grasi grónum en stórgrýttum móa.

Tóftirnar eru á svæði sem er um 8x6 m að stærð og snýr nálega austur-vestur. Í lýsingunni hér á eftir fá tóftirnar fá bókstafi til aðgreiningar. Tóft A er allgreinileg, hún er um 6x4 m að stærð, snýr nálega norður-suður. Óljós op eru í suðurenda og í suðausturhorni. Tóftin er einföld og mesta hæð veggja er um 0,5 m. Ekki sést í grjóthleðslur en ætla má að hún sé grjóthlaðin. Fast vestan við tóftina er lítil og fremur ógreinileg tóft B. Hún er einföld, er um 4x2 m að stærð, snýr norðvestur-suðaustur. Tóftin er nokkuð hlaupin í þúfur og er norðausturveggur hennar ógreinilegur. Mögulega hefur verið op inn í tóftina á þeim vegg. Tóftin er gróin og mesta veggjahæð er um 0,3 m. Ekki er ljóst hvaða hlutverki tóftirnar gegndu en líklegt er að þær hafi verið útihús.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:033 garðlag túngarður

63°54.134N 21°27.160V

Tvö grjóthlaðin garðlög eru suðvestan og suðaustan við túnið sem heitir Flatir. Þó að þau séu ekki samtengd eru þau líklega hlutar af sama túngarðinum sem var utan við gamla túnið.

Garðlag 033, horft til norðausturs

Túnið hefur verið fært út til vesturs eftir að túnakortið var gert og hefur þá hluti garðsins verið rifinn. Garðurinn suðaustan við túnið er um 175 m sunnan við bæ 001.

Suðaustan við túnið liggur garðlagið um gróinn en hæðóttan móa á mörkum túns og hraunmóa. Suðvestan við túnið liggur garðlagið að mestu um stórgrýtta brekku Hlíðarendafjalls.

Garðarnir afmarka svæði sem er um 250x170 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Suðaustan við túnið liggur garðurinn norðaustur-suðvestur. Þar er hann siginn og er víðast um 0,3 m á hæð og um 1 m á breidd. Ekki er steinn yfir steini. Suðvestan við túnið er garðurinn nokkuð greinilegur. Hann liggur suðaustur-norðvestur og er um 0,5 m á hæð þar sem hann er hæstur og sjást 2 umför af grjóthleðslu í honum. Garðurinn er hlaðinn milli stórra bjarga í fjallshlíðinni.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:034 þúst

63°54.181N 21°27.125V

Grjótpúst er í túninu, um 130 m suðvestan við bæ 001. Mögulegt er að þústin sé leifar af grjóthleðnu mannvirki og er hún því skráð.

Grjótpústin er í sléttu og flatlendu túni en þýft og grýtt er undir sverði sunnan við þúst á svæði sem er um 7x5 m að stærð og snýr norður-suður.

Grjótpústin er um 5x2 m að stærð og snýr austur-vestur. Hún er um 0,3 m á hæð. Ekki er hægt að sjá skýrar útlínur mannvirkis, greina hólfa eða op.

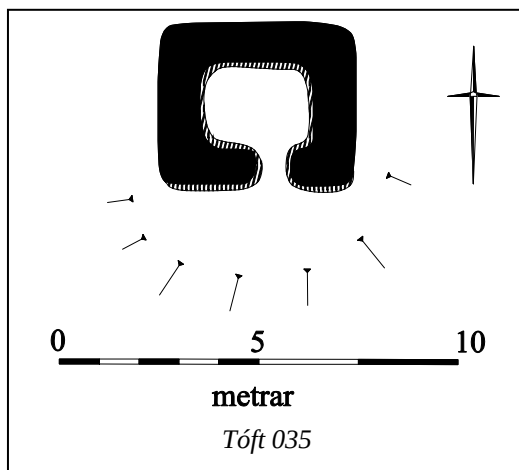
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Þúst 034, horft til norðurs

ÁR-547:035 tóft

63°54.259N 21°27.114V

Tóft 035, horft til suðurs

Grjóthlaðin tóft er um 60 m norðvestan við bæ

001. Samkvæmt Garðari Karlssyni, heimildamanni, var hún reykkofi.

Tóftin er í grýttum móa norðan við tjörn, sunnan undir Hlíðarendafjalli.

Tóftin er einföld og grjóthlaðin. Hún er um 4x5 m að stærð og snýr austur-vestur. Mesta hæð veggja er 1,2 m og sjást 4 umför af grjóthleðslu í henni. Op er á tóftinni til suðurs. Veggir standa vel en aðeins er farið að hrynja úr þeim inn í tóftina. Inni í henni er líka brak úr þaki; járn og timbur.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:036 hleðsla brú

63°54.228N 21°27.095V

Hleðslur eru á tveimur stöðum yfir Bæjarlækinn á leið sem lá frá bæ á túnið vestan og sunnan við bæinn. Farið er yfir kvísl næst bæjarhólum, yfir lítinn hólma og aftur yfir aðra kvísl á milli túns og hólma.

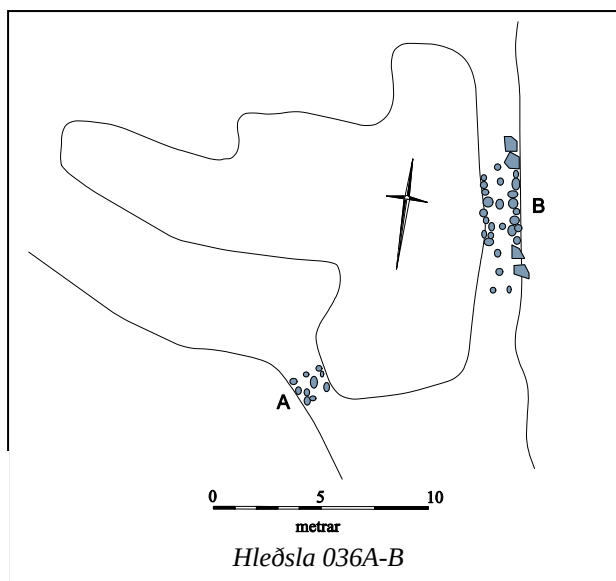
Hleðslurnar eru í lækjarfarvegi á milli bæjarhóls og túns.

Hleðsla 036A, horft til norðausturs

Hleðsla 036B, horft til suðurs

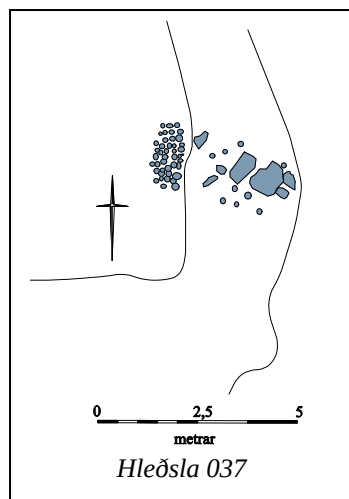

Minjarnar eru á svæði sem er um 15x6 m á stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Hleðsla A er í suðvesturenda svæðisins. Hún er um 2 m löng, liggur norðaustur-suðvestur. Hún er um 1 m á breidd, er að mestu niðurfalinn og komin undir vatn nema næst bökkunum. Þar er hún um 0,2 m á hæð. Hleðsla B er um 15 m norðaustan við hleðslu A og um 40 m suðvestan við bæ 001. Hleðsla B er mun meiri um sig en hleðsla A. Við hana sjást leifar af timburbrú. Hleðslan er um 3x1,5 m að stærð og snýr SSA-NNV. Norðaustast á svæðinu, á

bakkanum nær bæ, er stórgrýti beggja vegna við hleðsluna, um 1,5 m í hvora átt. Timburfleki er við NNV-enda stórgrýtis á bakkanum nær bæ 001. Hleðslan er sigin og rennur vatn yfir hana. Hún er hæst við bakkana um 0,5 m og sjást 2 umför af grjóthleðslu.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:037 hleðsla brú

Hleðsla 037, horft til vesturs

63°54.251N 21°27.085V

Stórgrýtishleðsla er yfir Bæjarlækin, um 40 m vestan við bæ 001 og um 30 m norðan við hleðslu 036B. Hleðslan er líklega leifar af brú yfir lækin og hefur verið farið hér yfir stystu leið að reykkofo 035 og áfram út með Hlíðarendafjalli.

Hleðslan er í Bæjarlæknum fast vestan bæjarhóls 001, sunnan undir

Hlíðarendafjalli. Bakkinn beggja vegna við lækin er nokkuð flatlendur.

Lækurinn er um 3 m á breidd á þessum stað. Við ASA-bakkann sem er nær bæ er einn stór flatur steinn sem stendur upp úr læknum. Minni steinar standa lægra eða eru undir vatni. Hleðslan er um 3x1 m að stærð og snýr VNV-ASA. Ekki stendur steinn yfir steini en stærstu steinarnir eru um 0,5 m á hæð. Á bakkanum nær fjallinu er grjóthrúga sem mögulega er úr brúnni eða öðru mannvirki á lækjarbakkanum. Hún er um 3x2 m að stærð, snýr norður-suður.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

ÁR-547:038 heimild um brú

63°54.226N 21°27.012V

Á ljósmynd af hlaði Hlíðarenda frá því fyrir aldamótin 1900 sést hellulögð gata og brú yfir Bæjarlækinn heim að bænum. Brúin hefur að líkindum verið um 40 m suðaustan við bæ 001.

Brúin var þar sem nú er ræsi og malarvegur sem nýlega hefur verið endurbættur.

Ekki sést til minja um brúna og er líklegt að hún hafi verið rifin þegar vegur var lagður heim að bænum. Ekki er útilokað að leifar hleðslu séu undir veginum.

Hættumat: stórhætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ísland Howells, 56

ÁR-720 Fornleifar á fleiri en einni jörð

ÁR-720:007 Þorlákshafnarvegur heimild um leið 63°53.817N 21°26.211V

"Vestalega af Litlalandsheiði liggur Þorlákshafnarvegur út af Þjóðveginum beint til Þorlákshafnar," segir í örnefnaskrá Litlalands. "Við götuna frá Hlíðarenda til Þorlákshafnar, en hún liggur undan Ytra-Buganefi er allstór varða sem heitir Þorlákshafnarvarða [ÁR-547:019]," segir í örnefnaskrá Hlíðarenda. Leiðin var skoðuð við Þorlákshafnarvörðu, um 1 km suðaustan við bæ 001.

Leiðin lá að miklu leyti yfir sendið hraun sem er mosavaxið á köflum.

Ekki sjást skýr ummerki um leiðina við vörðuna en þó virðist grjóti hafa verið rutt úr götu við holtið sem varðan stendur á. Leiðin sést líklega ekki vegna uppblásturs og vegna þess að sandur safnast í göturnar.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Litlaland, 3; Ö-Hlíðarendi, 3

ÁR-720:008 heimild um leið

63°53.936N 21°27.843V

Vegarslóði á leið 008, horft til norðausturs

"Milli Áss og Stekkatúnshóla [í landi Hlíðarenda ÁR-547] er lögð sem heitir Ferðamannaskarð. Þar liggur gamla gatan út með berginu, og áfram út í Selvog," segir í örnefnaskrá Hlíðarenda. Frá Ferðamannaskarði sem er um 800 m suðvestan við Hlíðarenda ÁR-547:001 er vegarslóði sem liggur að sumarhúsi en heldur svo áfram út með Hlíðarendafjalli í átt að Selvogi til suðvesturs.

Leiðin liggur um gróinn hraunmóa.

Vegarslóðinn sem sést hefur að öllum líkindum verið ruddur með vélum til þess að gera hann bílfæran. Hann er um 2 m á breidd og dýpstur um 0,4 m. Ekki sjást eldri götur á leiðinni eða önnur samgöngumannvirki. Leiðinni var fylgt á um 850 m löngum kafla.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Hlíðarendi, 2

IV. Samantekt

Sem fyrr segir voru skráðar 40 fornleifar á jörðinni Hlíðarenda. Jörðin er allstór og einkennist landslag og gróðurfar af grónu hrauni norðvestan og suðaustan við Hlíðarendafjall. Suðaustast á jörðinni er sendið hraun sem er verið að græða upp. Jörðin þótti góð til beitar og vitna fornleifarnar um það því skráð eru þrjú fjárskýli og sel. Heimatún Hlíðarenda voru ekki sérlega umfangsmikil en þau eru austan og vestan við bæjarhólinn og svo er nýlegt tún sunnan við hann. Hægt er að skipta fornleifunum gróflega í nokkra flokka og verður hér á eftir fjallað um þá helstu.

Útihús

Alls voru skráð átta útihús á jörðinni en aðeins er vitað með vissu um hlutverk tóftar 004 sem var fjárhús. Þær leifar fjárhúsanna sem sjást á yfirborði eru ekki mjög gamlar sem sést á hleðslum og því að steypdur garði með fjárbaði er í tóftinni. Vel má hins vegar vera að húsið sé byggt á eldri grunni. Garðar Karlsson, heimildamaður, greindi frá því að fram til 1942 hefðu lömb og hrútar verið í húsum heima við bæ en að ærnar hefðu verið hafðar í Hlíðarendahelli 014 og að sauðir hefðu leitað skjóls í fjárborginni 017. Tóftir fjögurra útihúsa sjást og gryfjur eru þar sem tvö útihús stóðu. Ekkert sést til útihúsa 002 og 007. Þústir 022 og 034 gætu verið leifar af útihúsum en ekki er hægt að ganga úr skugga um það nema með frekari rannsókn.

Minjar um búfjárrækt í úthaga

Á jörðinni Hlíðarenda var skráðar ýmsar minjar um útbeit. Þar var skráð sel, stekkur, smalabyrgi og þrjú fjárskýli. Hlíðarendasel 020 er um 2,8 km norðvestan við bæ. Þar eru fjórar greinilegar tóftir á litlu selstæði. Stekkurinn 012 er um 1,2 km suðvestan við bæ. Þar er ein tóft og eitt hólfið, mögulega rétt, á milli tóftar og bergveggjar sem myndar annan langvegg hólfsins. Hinn langveggur hólfsins er úr norðvesturhlið tóftar og veggjar sem er fast norðaustan við tóftina. Þessar minjar eru í mikilli hættu vegna trjáræktar á sumarbústaðarlóð. Tóft af smalabyrgi 013 er um 190 m suðvestan við stekkin. Hún er mjög gróin og óskýr. Af hólnum þar sem smalabyrgið stendur sést víða um hagann. Stórt fjárskýli 014 er í hellisskúta um 1,8 km suðvestan við bæ. Við það er heytóft og garðlag. Mikil hleðsla er fyrir hellisskútann sem lokar honum en hún er um 40 m löng. Op er á hleðslunni inn í skýlið um 15 m suðvestan við norðausturenda þess. Ekki er mikið um slægjur á þessum slóðum en þó eru grösugar brekkur í Fögrubrekku til vesturs og í Byrgisdal til austurs. Hægt hefur verið að fá hey í heykumlið frá þessum stöðum eða það flutt úr heimatúninu. Annað fjárskýli 016 var í helli um 790 m vestan við eystra fjárskýlið og um 2,5 m vestan við bæ 001. Ekki sást til fornleifa við þann helli en ekki er lengur öruggt að fara inn í hann vegna mikils hruns sem hefur orðið framan við hann og í stórum helli við hliðina á honum. Tignarleg fjárborg 017, hringhlaðin, er um 3,7 km suðvestan við bæ. Hún er enn um 3 m á hæð og er nánast topphlaðin. Hún er um 9 m í þvermál og dyrnar á henni eru um 1,2 m á hæð.

Samgönguminjar

Talsvert er af samgönguminjum í landi Hlíðarenda en slíkar minjar voru 10 talsins. Fjórar leiðir eru skráðar, þar af eru tvær sem ná yfir fleiri en eina jörð, Þorlákshafnarvegur 720:007 og leið sem lá inn í Selvog 720:008. Ekki sést lengur til Þorlákshafnarvegur í landi Hlíðarenda en Þorlákshafnarvarða 019 sem var við leiðina er enn greinileg. Yngsta aldurs skeið leiðar inn í Selvog 720:008 var vegur sem ruddur var með stórvirkum vélum. Eldri götur hafa líklega legið á sömu slóðum en ekki sjást gamlar götur eða önnur forn vegamannvirki á þeim kafla sem skoðaður var á vettvangi. Þrjár brýr voru skráðar yfir Bæjarlækinn. Ein þeirra (038) var þar sem vegurinn liggur heim að bænum en þar er nú ræsi. Brúin sést vel á mynd sem tekin var af bænum skömmu fyrir aldamótin 1900. Þar sem hinar brýrnar (036 og 037) voru sjást hleðsluleifar í læknum og við lækjarkakkana. Á sömu ljósmynd og brú 038 sést má einnig sjá traðirnar 030 heima við bæ. Þær voru á milli tveggja kálgarða sem nú eru horfnir og eru skráðir með bæjarhól 001. Enn eru ótaldar tvær leiðir innan jarðarinnar. Önnur þeirra heitir Bæjarstígur 008 og lá frá bæ og upp á Hlíðarendafjall hjá Ásnum vestan við bæ. Mjó gata sem líklega eru leifar af þessari leið sést í brekkum Hlíðarendafjalls. Líklegt er að Bæjarstígur hafi legið á leið 011 að Hlíðarendaseli 020 sem sést skýrt í móanum vestan við Búrfell. Frá Búrfelli að selinu og áfram að Geitfelli er nú stikuð leið en ætla má að selleiðin hafi legið á sama stað. Enn eru ónefndar Þrívörður 026 sem vörðuðu leiðina til Þorlákshafnar 720:007 og voru líka landamerki á milli Hlíðarenda og Litlalands ÁR-546. Merki þeirra fundust ekki á vettvangi.

Garðlög

Þrjú garðlögð voru skráð á jörðinni. Tvö þeirra (023 og 033) afmarka að hluta til tún en liggja að hluta utan túns og fá því hlutverkið túngarður en hlutverk 2 er vörslugarður. Mögulega hafa þau verið samtengd á einhverjum tímapunkti. Garðarnir eru allir grjóthlaðnir. Ógreinilegt garðlag (031) er neðarlega í brekku Hlíðarendafjalls og hefur það að líkindum verið vörslugarður.

Vörður

Alls voru sjö vörður skráðar á jörðinni en hlutverk flestra þeirra er óþekkt. Þegar hefur verið fjallað um Þorlákshafnarvörðu 019. Varða 021 er að líkindum landamerkjavarða en við hana er kross í klöppinni sem hún stendur á. Hann virðist vera náttúrumyndun en í heimildum er sagt að krossinn sé klappaður í klöppina. Vörður 015 og 025 eru fremur unglegar og óvíst er að þær falli undir lög um fornminjar. Varða 015 er nálægt merkjum á milli Litlalands og Hlíðarenda og því mögulega landamerkjavarða.

Gert var hættumat fyrir allar fornleifar sem skráðar voru á jörðinni. Eins og fram kemur í kafla III eru þrjú hættustig: engin hætta, hætta og stórhætta. Engin hætta var talin steðja að 17 fornleifum, 19 fornleifar eru taldar í hættu og 4 fornleifar eru taldar í stórhættu. Allar fornleifar sem skráðar voru innan deiliskipulagsreits eru taldar í hættu vegna framkvæmda (alls 17 talsins) nema bæjarhóllinn sem er talinn í stórhættu af sömu orsök enda standa yfir framkvæmdir á honum og hann hefur að geyma gríðarlega miklar og mikilvægar upplýsingar um búsetusögu jarðarinnar. Mylla 009 og stekkur 012 eru í stórhættu vegna trjáræktar og brú 038 er einnig talin í stórhættu vegna vegagerðar þó að líkur séu til þess að hún hafi þegar verið rifin við vegagerð.

Engar friðlýstar fornleifar eru á jörðinni Hlíðarenda en þar er talsvert af fallegum fornleifum í góðu ástandi. Þeir staðir sem hafa sérlega mikið kynningar- rannsóknar- eða varðveislugildi eru einkum Bæjarhóll 001, Mylla 009, stekkur 012, Hlíðarendahellir 014, Fjárborg 017 og Hlíðarendasel 020. Minjarnar hafa allar mikið kynningargildi vegna þess hversu vel þær sjást þrátt fyrir að trjárækt byrgi sýn á myllu 009 og stekk 012. Bæjarhóllinn 001 hefur mikið rannsóknar- og varðveislugildi en hann virðist ekki hafa orðið fyrir miklu raski hingað til og því eru líkur á því að á honum séu uppsafnaðar mannvistarleifar frá fyrstu tíð byggðar á jörðinni. Fjárborg 017 er líklega með stæðilegri fjárborgum á landinu, en veggir hennar eru hæstir um 3 m, og hefur hún ótvírætt varðveislugildi. Vel varðveittar mylluleifar eru orðnar sjaldséðar hér á landi og hefur Mylla 009 því mikið varðveislugildi. Enn má sjá hvernig Bæjarlæknum var veitt í gegnum Mylluna með því að hlaða garð út frá henni. Við enda garðsins hefur verið hægt að loka fyrir rennsli lækjarins þegar ekki var verið að nota mylluna. Enn sjást opin neðst í veggjum myllunnar þar sem vatnið hefur runnið inn í hana og á mylluhjólið og svo áfram út úr henni.

Heimildaskrá

Ö-Hlíðarendi: Örnefnaskrá Hlíðarenda, Eiríkur Einarsson skráði. Örnefnasafn Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Ö-Litlaland: Örnefnaskrá Litlalands. Örnefnasafn Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Túnakort: Túnakort Hlíðarenda frá 1918. Þjóðskjalasafn Íslands.

Ísland Howells: Frank Ponzi. 2004. *Ísland Howells*. Brennholtsútgáfan, Mosfellsbæ.

IE-Örnefnauppdráttur, Hlíðarendi, Litlaland: Ingólfur Einarsson. 1969. Örnefnauppdráttur af Hlíðarenda og Litlalandi. Örnefnasafn Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Loftmynd af heimatúni (Kort 1) er frá Loftmyndum ehf í eigu Sveitarfélagsins Ölfus.

Loftmynd sem sýnir víðara samhengi jarðarinnar (Kort 2) er gervihnattamynd SPOT 5 frá Landmælingum Íslands.

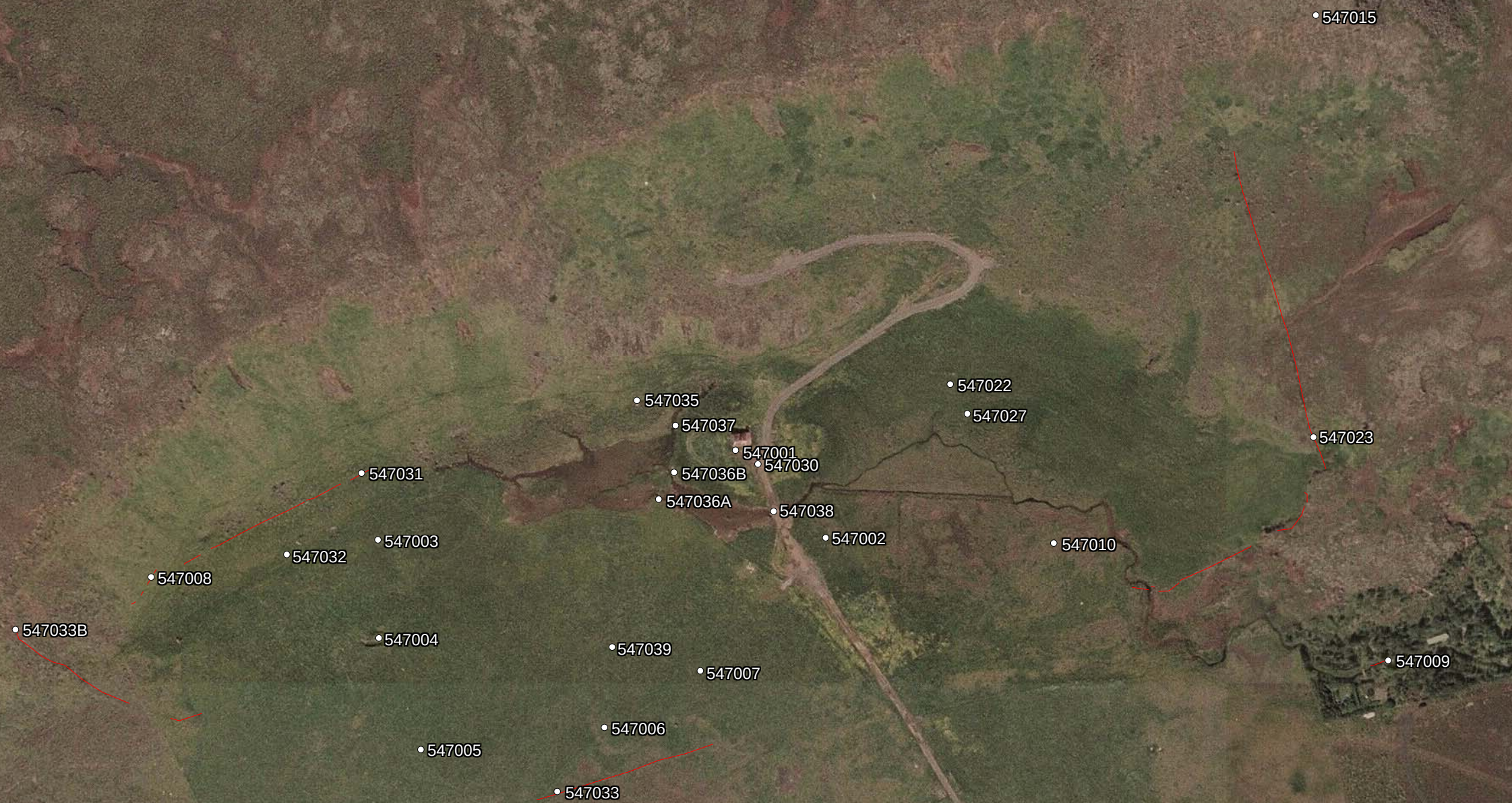
Heimildamaður:

Garðar Karlsson (f. 28.01.1928) Mánabraut 15, 815 Þorlákshöfn.

Viðauki 1: Hnitaskrá á ISN93

Samtala	Longitude	Latitude
547001	379691.05	380156.79
547002	379744.11	380105.31
547003	379480.6	380104.13
547004	379481.2	380046.34
547005	379505.85	379980.66
547006	379613.94	379993.68
547007	379670.34	380027.01
547008	379347.08	380082.24
547009	380075.27	380033.12
547010	379878.43	380102.16
547011	378302.91	380770.98
547012	378821.44	379351.28
547013	378729.73	379187.58
547014A1	378073.92	379342.01
547014A-B	378031.52	379323.27
547014B	378066.63	379309.07
547015	380032.67	380412.8
547016	377277.49	379369.62
547017	376672.57	378041.05
547019	380317.67	379326.82
547019A-B	380333.45	379331.16
547020A-D	377987.93	382333.87
547020B	377986.15	382339.4
547020C	378005.48	382352.61
547020D	377971.16	382354.78
547021	380790.84	379309.07
547022	379817.48	380195.65
547023	380031.29	380164.48
547024	379065.82	379625.64
547025	378810.99	379751.28
547027	379827.54	380178.29
547028A-B	377414.17	381283.79
547028B	377411.61	381296.22
547029	377342.57	379356.21
547030	379704.27	380148.7
547031	379470.94	380143.38
547032	379426.96	380095.45
547033	379586.13	379956.01
547033B	379267.2	380051.27
547035	379633.07	380186.18
547036A	379645.89	380127.99
547036B	379654.96	380143.77
547037	379655.75	380171.39
547038	379713.54	380120.89
547039	379618.47	380041.01
720007	380339.17	379336.69
720008	379013.16	379610.65

Kort 1: Fornleifar í heimatúnum Hlíðarenda

○

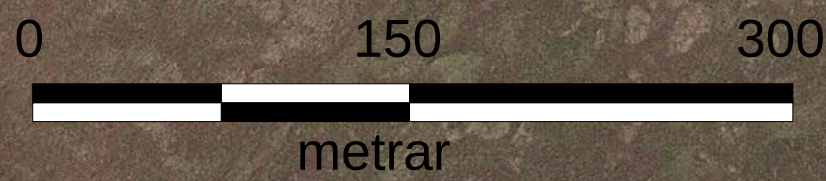
Minjastaðir

- - -

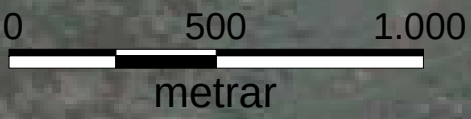
Leiðir

—

Garðlög

Kort 2: Fornleifar utan heimatúna Hlíðarenda

- Minjastaðir
- - - Leiðir
- Garðlög